

РОЛЬ ОТЦЯ МИХАЙЛА ЗУБРИЦЬКОГО У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОГРАФІЇ

Анотація. Проаналізовано етнографічну діяльність отця Михайла Зубрицького у розрізі його ролі в розвитку етнографії наприкінці XIX – початку XX ст. Відображено оцінку діяльності панотця в тогочасній та сучасній науковій літературі. Висвітлено постать народознавця крізь призму ролі особи в історії. Відзначено внесок етнографа у накопичення відповідного матеріалу для інших дослідників, зокрема І. Франка, В. Гнатюка та Ф. Ржегоржа.

Ключові слова: отець Михайло Зубрицький, етнографія, дослідження, роль особи.

Abstract. The ethnographic activity of the priest Mykhailo Zubrytsky in the context of his role in the development of ethnography in the late XIX – early XX centuries is analyzed. The assessment of the priest's activity in the contemporary and modern scientific literature is reflected. The figure of the ethnographer through the prism of the role of the person in history is covered. The contribution of the ethnographer to the accumulation of relevant material for other researchers, in particular I. Franko, V. Hnatyuk and F. Rzhgorzh, is noted.

Keywords: priest Mykhailo Zubrytsky, ethnography, research, role of a person.

Багатовекторна діяльність отця Михайла Зубрицького визначалася зайнятістю діяча у різних сферах. Народознавець проводив активну душпастирську, громадсько-політичну та науково-дослідну роботу. Окремо треба виділити етнографічну діяльність як один із важливих напрямів дослідницької роботи. На сьогодні варто переоцінити напрацювання панотця саме в етнографічній роботі, адже його наукові праці та розвідки дотепер використовуються як джерельна база в сучасних карпатознавчих студіях.

У такому контексті важливого значення набуває роль отця Михайла Зубрицького через призму ролі особи в історії. Важливим виступає твердження німецького філософа М. Хайдеггера, представника екзистенціалістів, який вважав, що «історію людини» треба вважати справжньою історією [7, с. 185]. Виокремимо твердження відомого філософа К. Ясперса, який говорив, що «людина постає як істота, яка творить і пізнає історію завдяки своєму зв'язку з божественним абсолютном» [7, с. 185]. На нашу думку, доречним буде згадати твердження Т. Карлейля, який твердив, що «історія світу – це біографії видатних людей» [1]. На нашу думку, отця Михайла варто вважати саме такою людиною, яка високо цінувалася як у часи своєї діяльності, так і сучасним поколінням.

Своє бачення розвитку етнографії та збирання етнографічного матеріалу отець Михайло Зубрицький виклав в одній із численних публіцистичних робіт. Він зазначав, що «збиранє, записуванє етнографічного матеріалу зближає записувачів з народніми масами, заприятнює їх, а при тій нагоді подає їм спромогу обговорити і иньші пекучі справи. Такі записувачі, зробивши одну добре роботу, можуть лекше взяти ся і до другої, і не так дуже тяжко букло би їм знайти помічників і прихильників. Зібраний і оброблений матеріал етнографічний дав би нам повний образ життя нашого народа. Се була би

невичерпна криниця і для людей науки і політиків, економістів і т.д., а навіть і для духовних проповідників» [9, с. 263].

Про роль отця Михайла Зубрицького у розвитку етнографії виступає цінність та використання його роботи та праць. Зокрема, відомо, що за безпосередньої допомоги панотця відбувалася етнографічна експедиція на Бойківщину 1904 р. (Детальніше про участь о. Михайла Зубрицького в етнографічній експедиції на Бойківщину в 1904 р. дивитися в: Тугай М. Участь о. Михайла Зубрицького у етнографічній експедиції на Бойківщину 1904 року. *Актуальні питання суспільних наук: наукові дискусії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 17–18 серпня 2018 р.)*. Київ: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2018. С. 36–39), внаслідок чого вдалося зібрати багато цінного етнографічного, фольклористичного та антропологічного матеріалу. Народознавець є автором значної кількості наукових праць із етнографії, фольклористики, у яких відбито основні елементи матеріальної та духовної культури бойків, а також циган і словенців, традиційного побуту тощо.

Окрім збору та публікацій відповідного етнографічного матеріалу, отець Михайло Зубрицький, за визначенням канадського дослідника Ф. Сисина, не шкодував ділитися зібраним фольклорним та етнографічним матеріалом [9, с. 30]. Аналіз епістолярної спадщини отця Михайла вказує на те, що він надсилав зібрані етнографічні матеріали для І. Франка, В. Гнатюка та Ф. Ржегоржа [10, с. 440–441; 10, с. 89–90; 11, с. 971–972], а також допомагав їм збирати матеріал у с. Мшанець Старосамбірського повіту (Див.: Гнатюк В. Народна пожива на Бойківщині. *Науковий збірник, присвячений професорові Михайлові Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої праці в Галичині (1894–1904)*. Львів, 1906. С. 576–594; Гнатюк В. Бойківське весілля у Мшанці (Старосамбірського повіту). *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1908. Т. 10. С. 1–29). До І. Франка та В. Гнатюка отець Михайло надсилав етнографічні записи, зроблені у с. Мшанець та сусідніх селах Старосамбірського повіту, які згодом публікувалися у тематичних збірниках про народні легенди [6], демонологію [8] та приповідки [12]. Для чеського дослідника Ф. Ржегоржа етнограф здійснив у лемківських селах фольклорні записи, зокрема ворожбу та молитви [11, с. 971; 10, с. 90, 972].

Важливу увагу варто приділити ставленню тогочасних дослідників етнографії та історії до постаті та роботи отця Михайла Зубрицького. Зокрема батько української історії, голова НТШ Михайло Грушевський зазначав, що студії отця Михайла «становлять незвичайно цінний матеріал по історії матеріальної культури, фольклору і соціальної історії та дають йому почесне місце між дослідниками українського життя» [5, с. 34]. Давній товариш народознавця Іван Франко вказував, що отець Михайло «заслужений дослідник селянського життя» [13, с. 425], а також, що «він почуває потребу вникнути якнайглибше в душу народу і передати нам, відбитим культурною течією далеко набік від того народу, його духове і моральне обличчя в можливо повній і автентичній формі» [13, с. 10].

Позитивну роль у розвитку етнографії отцем Михайлом Зубрицьким відзначили і сучасні дослідники. Вітчизняна дослідниця Ганна Горинь зазначила, що отець Михайло був першим, хто ввів нові підходи у науковому дослідженні того часу, зокрема комплексність, всебічність та системність [4, с. 455], які значно збільшили науковість досліджень народознавця. Варто погодитися зі словами Романа Горака, що «великий борг має наша наука перед оцим скромним сільським священником» [3, с. 442] та називав його «феноменом нашої культури, зразком того, що може зробити одна людина, яка любить свій народ» [3, с. 442], а Михайло Глушко називає це не інакше як «подвигом» [2, с. 8].

Отже, отець Михайло Зубрицький зробив значний внесок у розвиток української етнографії. Він є автором десятка наукових статей, у яких висвітлив основні елементи матеріальної та духовної культури бойків та допомагав іншим дослідникам етнографічними матеріалами, які вони публікували у науковій періодиці. Етнографічні напрацювання позитивно оцінено сучасниками народознавця, а також сучасними етнографами.

Джерела та література

1. Афоризмы Британии в 2-х т. Т. 1 URL: <https://www.livelib.ru/book/1000156538-aforizmy-britanii-v-2-tomah-tom-1> (дата звернення: 13.03.2021).
2. Глушко М. Михайло Зубрицький – діяльний член Наукового товариства імені Шевченка у Львові. *Народна творчість та етнологія*. 2020. Вип. 3(385). С. 7–27. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2020.03.007>
3. Горак Р. Феномен сільського священника. *Зубрицький М. Зібрані твори та матеріали: у 3-х т. Т. 2: Матеріали до біографії*. Львів: Літопис, 2016. С. 418–442.
4. Горинь Г. Наукова праця М. Зубрицького у вимірах часу. *Зубрицький М. Зібрані твори та матеріали: у 3-х т. Т. 2: Матеріали до біографії*. Львів: Літопис, 2016. С. 451–455.
5. Грушевський М. Історія української літератури: у 6-ти т., 9 кн. Київ: Либідь, 1993. Т. 1. 386 с.
6. Етнографічний збірник. Т. 12. Галицько-руські народні легенди Т. І. Зібрав Володимир Гнатюк. Видає етнографічна комісія Наукового Товариства ім. Шевченка. Львів: З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1902. 215 с.
7. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 1999. 228 с.
8. Знадоби до галицько-руської демонології. Зібрав Володимир Гнатюк. *Етнографічний збірник*. Т. XV. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1904. 272 с.
9. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3-х т. Т. 1: Наукові праці. Вид. 2-е випр. Львів: Літопис, 2019. 610 с.

10. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3-х т. Т. 2: Матеріали до біографії. Львів: Літопис, 2016. 616 с.

11. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3-х т. Т. 3: Газетні публікації, етнографічні та архівні матеріали. Львів: Літопис, 2019. 1024 с.

12. Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко. Вип. 1 (А–Відати). Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1901. 210 с.

13. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Т. 37: Літературно-критичні праці (1906–1908). Київ: Наук. думка, 1982. 670 с.

Заводяк Яна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЖІНКА НА ВІЙНІ: ДОЛЯ ЛЯЛІ РАТУШНОЇ

Анотація. Доповідь присвячено долі однієї з українських жінок часів війни, вінничанки Лялі Ратушної. Вивчено та висвітлено її підпільну діяльність у Вінниці під час окупації у 1942–1944 рр.

Ключові слова: Ляля Ратушна, Вінниця, війна

Abstract. The report is dedicated to the fate of one of the Ukrainian women during the war, Lyala Ratushna from Vinnytsia. Its underground activity in Vinnytsia during the occupation in 1942–1944 was studied and covered.

Keywords: Lyala Ratushna, Vinnytsia, war.

Друга світова війна – трагедія велетенського масштабу, яка вплинула на розвиток більшості країн світу. Зокрема, воєнні дії відбувалися на територіях 40 країн. Україна в цій війні зазнала величезних втрат. Кожна українська родина має свою «воєнну історію», позаяк ця війна позначилася на долі кожного.

У сучасній українській історіографії Другої світової війни, окрім зміни парадигми історії війни, яка для України в хронологічних рамках 1941–1945 рр. розглядається як німецько-радянська, велика увага приділяється національним і гендерним проблемам. «Жіноча історія війни» у різних виявах досліджується в працях О. В. Стяжкіної, М. Ю. Шевченко, В. А. Гедз, О. Р. Кісь, стає темою науково-практичних конференцій [2; 3; 5; 8; 9]. Жіночої теми війни торкаються також автори узагальнюючих праць з історії України [1].

Мета цієї доповіді – висвітлити долю однієї з українських жінок, життя якої припало на буремні воєнні часи. Йдеться про вінничанку Лялю Ратушну, ім'ям якої названо одну з вулиць міста.

Народилася Лариса Ратушна 09 січня 1921 р. у Тиврові. Лялею її називали в родинному колі. Згодом у Вінниці вона закінчила школу. А у травні 1938 р. Ляля їде в Москву і вступає в Московський державний університет імені М. В. Ломоносова на механіко-математичний факультет. Там і застала її війна [6, с. 347].